

SUOMEN KAARTI BULGARIAN VAPAUSSODASSA 1877—78

Suomen vähäiset sotajoukot

Kun Suomessa Krimin sodan johdosta 1853—1856 jälleen muodostettiin armeija, se tapahtui Ruotsin aikaisen ruotujakolaitoksen perusteella: talonpojat varustivat 2—3 taloa yhdessä yhden sotamiehen. Näin Suomella, jonka asukasluku tällöin oli noin 1,5 miljoonaa, oli toisaalta värvätty joukko-osasto, ns. kaarti, noin 3 000 miestä, ja toisaalta talonpoikien ylläpitämä ruotujakoinen armeija, noin 16 000 miestä. Sen sijaan Venäjällä oli Suomeen sijoitettuna venäläisiä joukkoja rauhan aikanakin yksi divisioona (noin 15 000 miestä) ja sodan aikana kolme divisioonaa (noin 45 000 miestä). — Sodan jälkeen Suomen ruotujakoinen armeija laskettiin hajalle ja suurien nälkävuosien 1867—1868 johdosta lakkautettiin kokonaan; myös värvätty joukko pienennettiin kolmanneksen entisestä. Ajateltiin, että suuri Venäjä, joka huolehti myös maamme ulkopoliitikasta, kyllä hoitaa Suomen puolustuksenkin.

Suomen suhtautuminen Turkin sotaan

Sata vuotta sitten Balkanin niemimaan kansat pyrkivät jopa kapinoimalla vapautumaan Turkin valtakunnan alaisuudesta, johon he vuosisatoja olivat kuuluneet. Taistelu koski sekä kansallista itsemääräämisoikeutta että uskonnon vapaata harjoittamista: bulgaarit, serbit ym. alueen slaavilaisheimoiset kansat olivat nimitäin uskonnoltaan ortodokseja eikä islamilaisia. Suurpolitiikassa Venäjän keisarikunta otti näiden kielisukulaistensa ja uskonveljiensä asian omakseen. Kun neuvottelut eivät vieneet tulokseen,

kesällä 1877 puhkesi venäläis-turkkilainen sota. Vaikka Suomi oli vahvasti luterilainen maa, meillä oli suurissa kaupungeissa myös ortodoksiset kirkot ja itäisimmässä Suomessa myös vähän suomalaista ortodoksista talonpoikaisväestöä. Tämäkin tunnustus oli siis maassa tuttu. Pienistä opillisista eroista huolimatta katsottiin yleisesti, että Venäjä oli oikealla asialla: kristinuskon puolella pakanuutta vastaan. Erityisesti suomenkielinen sanomalehdistö oli voimakkaasti sitä mieltä levittäen uutisissaan ja artikkeleissaan tätä virallista käsitystä. Ruotsinkielinen lehdistö ei asiaa kieltänyt, vaikka oli varautuneempaa.

Suomalaisen talonpoikaiston ollessa tähän aikaan vielä varsin uskonnollista sekä juuri syntyneen kansakoululaitoksen luoman lukutaidon ja uuden suomenkielisen sanomalehdistön avulla saadessa tehokkaasti tietoa tapahtumista kansan yleinen mielipide oli voimakkaasti Venäjän toimenpiteiden kannalla. Tämä näkyi mm. siinä, että kun em. piestä värvättyä Suomen kaartia kesällä 1877 täydennettiin sotaan lähtöä varten, vapaaehtoisia tuli runsaasti, vaikka jokaiselle ilmoittautuneelle oli selvää, että hengestä voi tällä retkellä olla kysymys.

Vaikka Suomelta ei aluksi vaadittu sotilaallisia enempää kuin taloudellisia uhrauksiaakaan Turkin sodan vuoksi, myös johtavat poliittiset piirit katsoivat maalle edulliseksi jotenkin ottaa tilanteen huomioon. Limingan kirkkoherran J. I. Bergin aloitteesta valtiopäivät myönsivät siksi Venäjän Punaiselle Ristille 1 miljoona markkaa sodan aiheuttaman hädän lieventämiseksi. Aloitteen takana olivat tosiasiasena senaatin talousosaston varapuheenjohtaja kenraali J. M. Nordenstam ja talonpoikaissäädyn suomenmielisten vahva mies Agaton Meurman. — Sen lisäksi juuri perustettu Suomen Punainen Risti, joka sai toimitalonsa keisarillisesta palatsista Helsingissä (nyk. presidentin linnasta), lähetti jo heinäkuun alussa 1877 oman 50—60 potilaan ambulanssin sotanäyttämölle Kaukasian rintamalle, Araratin vuoren juurella sijaitsevaan Erivaniin. Syksyllä tätä paikkaa pahoiteltiin meillä suuresti, kun suomalaiset joukot lähetettiin Bulgarian rintamalle. Ambulanssin lisäksi Punainen Risti hankki sittemmin sidetarpeita sotaan lähtevälle

Suomen kaartille ja kunnosti ambulanssijunan ja sairaalan Bulgarian haavoittuneille. Juna kuljettikin Pietarista Helsinkiin mm. Gorni Dubnikin haavoittuneita, joita hoidettiin hyvin Kaartin kasarmissa sijainneessa sairaalassa. — Voi siis sanoa, ettei myötämielisyys Balkanin taisteluita kohtaan Suomessa näkynyt vain runsaana lehdistökirjoitteluna ja juhlapuheina vaan ilmeni myös tekoina.

Suomalaiset upseerit Venäjän armeijassa

Ennen Suomen omien joukkojen lähettämistä Bulgarian sotänäyttämölle maalla oli siellä kuitenkin jo edustusta. Venäjän armeijan eri joukko-osastoissa palveli nimittäin varsin runsaasti suomalaisia upseereja. Suurelta osalta he olivat Suomen oman Haminassa sijaitsevan kadettikoulun kasvutteja, mutta osittain vastaavien venäläisten sotakoulujen entisiä oppilaita: keisarillisella Venäjällä oli tapana, että vähemmistökansallisuuksillekin varattiin näissä upseerikouluissa joitakin paikkoja. Olipa suomalaisilla parhaaseen niistä, Pietarin Paašikouluun, suorastaan privilegio tietystä paikkaluvusta ja tämän kalliin hienostokoulun suomalaiset oppilaat saivat jopa avustusta Suomen autonomisen valtion varoista. Englantilaisen J. E. O. Screenin tuoreiden laskelmien (1976) mukaan Haminan kadettikoulun entisistä oppilaista palveli 1809—1914 upseereina Venäjän armeijassa 955 suomalaista ja Venäjän sotakoulujen (Pietarin Paašikoulun, Helsingin sotilaskymnaasin, Nikolajevin ratsukoulun ym.) oppilaista noin 370 suomalaista. Hiukan yli sadan vuoden jaksolla 1 325 suomalaista on siis toiminut upseereina Venäjän palveluksessa ja useat heistä saavuttivat Venäjällä korkeita sotilasarvoja (20 kenraalin, 55 kenraaliluutnantin ja 106 kenraalimajurin arvon).

Näiden tietojen perusteella voidaan jo arvioida, kuinka paljon suomalaisia upseereita Bulgarian rintamalla todennäköisesti on palvellet. Jos ajattemme keskimääräisen upseerinuran kestäneen parikymmentä vuotta (koska alemmista arvoista oli siirryntää

siviilialoille ja alhaiset eläkeiätkin estivät pitkän palvelun niissä), kerralla Venäjän palveluksessa olevia suomalaisupseereita oli siis noin 250—300 henkeä. Vaikka Venäjän armeijaa 1877—1878 tietenkin oli runsaasti myös kotimaan varuskunnissa ja Kaukasian rintamalla, pääosa siitä taisteli Bulgariassa. Näin ollen on arvioitava, että suomalaisten upseereiden määrä Bulgarian rintamalla on pikemminkin kohonnut paljon yli sadan kuin ollut alle sen. Mutta korostettakoon, että he olivat hajallaan Venäjän kaikissa joukko-osastoissa pitkin koko rintamaa (vrt. muistelmia, bibliografian osasto 3).

Joitakin esimerkkejä: Venäläistä 11. divisioonaa Tonavan rannalla johti Rustsukista Osman Bazariin suomalainen kenraali Casimir Ehrnrooth, joka sittemmin toimi Bulgarian ruhtinaan Aleksanterin sota- ym. ministerinä ja myöhemmin Suomen ministerivaltiosihteerinä Pietarissa. Kaksikin Ehrnroothin alaisista eversteistä, Boldt ja Schauman, olivat suomalaisia. — Plevenin ensimmäisessä taistelussa heinäkuussa 1877 joukkojensa etunenässä kaatunut Arkangelin rykmentin komentaja, eversti Rosenbom oli suomalaisia. Hänen osakseen tuli komea sotilaan kuolema: turkkilaisten sanotaan kantaneen hänen ruumistaan voitonmerkkinä pistimiensä nenässä! (Hänellä on nykyisin Plevenin lähellä kaksikin muistopatsasta.) — Plevenin piirityksen aikana eversti Carl Enczell palveli V piirityskaistan esikuntapäällikkönä; hänen urhoolisuudesta saamansa kultasapeli on nykyisin Sotamuseossa. — Suomalainen eversti Gripenberg nimitettiin Gorni Dubnikin taistelun jälkeen Moskovan rykmentin komentajaksi, kun taas suomalaispataljoonan päällikkö tuossa taistelussa, eversti G. Ramsay, sai komennettavakseen kuuluisan Semenovin kaartinrykmentin. — Majuri Karl Johan Tujulin osallistui Plevenin taisteluihin Kalugan jalkaväkirykmentin I pataljoonan komentajana. — Viimeisiin taisteluihin ja läpimurtoon Shipkan solasta etelään tammikuun alussa 1878 osallistuivat suomalaiset everstit Karl Krook 4. tarkk'ampujaprikaatin ja G. Aminoff 16. tarkk'ampujapataljoonan komentajina, alempia komentajia luettelematta.

Yleensäkin suomalaisten upseereiden osanotto Bulgarian va-

paussotaan olisi oman erillistutkimuksen arvoinen. Se on jäänyt melkoisesti suomalaispataljoonan taistelujen varjoon, vaikka aikalaiset antoivat sille täyden tunnustuksen edellisen rinnalla. Niinpä suuri helsinkiläinen sanomalehti Helsingfors Morgonblad kirjoitti 9. 5. 1878 pataljoonan paluuta juhliessaan mm.: »Utom denna lilla helt och hållet af finske män bestående trupp har en mängd finnar såsom officerade i ryska arméen i högre eller lägre grad deltagit i kampen mot turkarne. Fosterlandet har med känslor af oblandat glädje förspört om det mod, dess söner vid mångfaldiga tillfällen ådagalagt, och om den aktning, de i fjerran land kunnat tilvinna det aflägsna Finland och vårt lilla folk.»

Suomen kaarti Bulgarian vapaussodassa

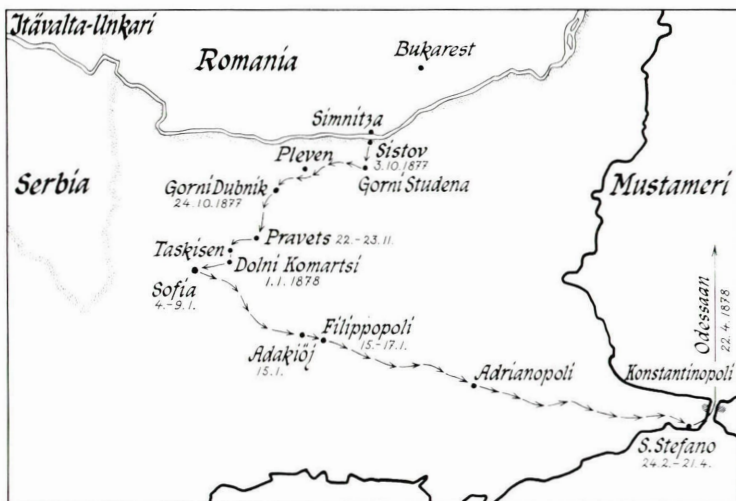
Symbolisista syistä Venäjän keisarin henkivartiostoon oli sodan alusta lähtien kuulunut aliupseeri- ja miehistöedustajia valtakunnan sellaisistakin kansoista, joiden varsinaisia joukko-osastoja ei ollut vielä komennettu osallistumaan sotaan (upseereitahan useimmista kansoista oli jo ennestään). Niinpä Suomen kaartistakin lähetettiin toukokuussa 1877 viisi vapaaehtoista, hyvin valittua miestä tällaiselle komennukselle. Erään heistä, jefreitteri Matti Kuulan, julkaistusta muistelmasta suomalaisten tiedetään osallistuneen Preobrazenskin kaartinrykmentin mukana Tonavan ensimmäiseen ylitykseen Sistovan luona kesäkuussa 1877 ja yhden heistä (Brunoun) saaneen kunnostautumisestaan kunniamerkin. Myös ylimenoa avustaneessa laivasto-osastossa oli muutamia Suomen pienestä laivasto-osastosta, ns. meriekipaasista vastaavalla tavalla komennettuja miehiä. Matti Kuula ja eräs toinen suomalainen haavoittui Preobrazenskin kaartin Tirnovasta Lovetsiin suunnatun hyökkäyksen osanottajina 5. 9. 1877. Heidät lähetettiin sotaisairaalasta takaisin Suomeen, mutta muut kolme siirrettiin pian sotanäyttämölle saapuneeseen entiseen joukko-osastoonsa.

Suomen kaartinpataljoonan osallistuminen Bulgarian vapaussotaan lähes 1000 miehen vahvuisena kuului sodan loppuvaihei-

siin. Sen mukaan kutsuminen liittyi suuriin joukkokeskityksiin, joita joka puolelta Venäjää tehtiin liian pienin joukoin käydyin toisen Plevenin taistelun epäonnistuttua pahasti 31. 7. 1877. Venäjän arvovallan säilyttämiseksi Bulgarian sotanäyttämölle tuotiin nyt niin runsaasti lisää joukkoja, ettei lopputuloksesta enää voisi olla epäselvyyttä. Tässä vaiheessa Bulgariassa taisteli noin 350 000 venäläistä ja 50 000 romanialaista noin 150 000 turkkilaista vastaan. Juuri mobilisoituihin uusiin joukkoihin kuuluivat myös Venäjän kaartin armeijakunnan vielä kotona olleet joukot: Pietarin ympäristöstä sanotaan 35 000 valiosotilaan lähteneen sotaan, mm. 3. kaartindivisioonan ja kaartin tykistön. Suomalaiset kuuluivat pienenä osana nelirykmenttiseen Kaartin tarkk'ampujaprikaatiin, jota komensi kenraalimajuri Ellis.

Suomen kaarti sai mobilisaatiomääräyksen sähköitse kenraali Ellisiltä juuri Pietarista Tsarskoje Selon kesäleiriltä Helsinkiin palattuaan 2. 8. 1877. Noin kuukauden valmistusajan jälkeen, johon kuului kuumeista värväystä (202 alokasta), koulutusta ja varustelua, kaarti vietti 4. 9. lähtiäisjuhlaansa Kaartin maneesissa Helsingissä. Voi sanoa koko virallisen Suomen silloin toivottaneen pataljoonalle onnea, sillä joukon symbolimerkitys oli Suomelle suuri. Tulihan sen muidenkin edestä näyttää keisari-suuriruhtinaalle Suomen kansan uskollisuus sekä vaalia suomalaisten 1600-luvulta asti periytyvää sotilasmainetta, jota mm. muodissa oleva Runebergin isänmaallinen runous ja Topeliuksen teokset vahvasti korostivat.

Silloin peräti uudenaikainen rautatiekuljetus toi Suomen kaartin nopeasti sotatoimialueelle. Helsingistä lähdettiin 7. 9., Pietarista 8. 9. ja Vilnasta 10. 9. Bjelostokissa Suomen siellä päin lomailleva kenraalikuvernööri kreivi Adlerberg saapui tarkastamaan kaartin 11. 9. Matka jatkui Kovelin 12. 9. ja Benderin 14. 9. kautta. Bessarabian Kisineviin tultiin 15. 9., missä seurasi viikon lepo. Romanian halki ajettiin taas junalla Ploestin ja Jassyn kautta Bukarestiin 28. 9. Tonavan yli marssittiin 30-vuotisen sodan marssin kaikuessa venäläisten pioneerien rakentamaa suurta ponttonisiltaa pitkin 3. 10. 1877 Simnitzan luona. Gorni Studenissa 5. 10. keisari

Suomen Kaartin marssireitti Turkin sodassa.
 Marching route of the Finnish Guards Battalion from the Romanian border to Constantinople.

Venäläiset kaartinjoukot hyökkäävät Gornî Dubnikin taistelussa 24. 10. 1877.

Guards troops of Imperial Russia rush forward during the battle of Gornî Dubnik on 24 Oct. 1877.

Aleksanteri II itse tarkasti kaartinsa ennen sen rintamalle lähtöä.

Suomalaisten marssi sujui aluksi hyvin Pleveniä kohti kulkevalla valtatiellä, mutta kun piiritettyä kaupunkia lähestyttäessä oli ryhdyttävä sitä etelän puolelta kiertämään, jouduttiin liikkumaan liejuisilla kyläteillä ja pelloilla lokakuuisessa rankkasateessa: raskaiden pakkausten kanssa marssivilta sotilailta vaadittiin tosiaan kestävyyttä. Kun syksyn lieju vielä hidasti kuormastoa enemmän kuin joukkoja, jouduttiin usein kärsimään huollon puutteesta. Plevenin eteläpuolella sijaitsevan Jeni Barkatsin (12. 10.—) suomalaiset ristivät sen vuoksi »Nälkäkyläksi». Marssi tapahtui niin lähellä rintamaa, että tykkien jyly Plevenistä kuului, ja viimeainitussa kylässä, jonne jäätiin odottamaan, jouduttiin jo asettamaan etuvartiot.

Plevenin kolmas ja ratkaiseva taistelu oli juuri käynnissä ja kaupunki oli lokakuussa jo joutumassa saarroksiin. Hyvä kova-pohjainen huoltotie Sofiasta piti sitä kuitenkin vielä yllä. Turkkilaiset olivat kiireesti kentälinoittaneet sopivia paikkoja tien varrelta pitääkseen reitin auki: eräs näistä oli Gorni Dubnik (suomeksi Tammikukkula), aavan viljelystasangon keskellä, varsin loivalla kukkulalla tien molemmin puolin sijaitseva kaksiosainen redutti eli maalinnake parikymmentä kilometriä Plevenistä länteen. Tähän aikaan oli tapana juoksuhautojen sijasta luoda vastaavia maanpäällisiä vallituksia; Gorni Dubnikissa se oli vetisen peltomaastonkin takia käytännöllistä. Tätä reduttia vastaan suunnattuun operaatioon, jonka tarkoituksena oli Plevenin huollon katkaiseminen, suomalaiset joutuivat kenraali Gurkon johtamien kaartinjoukkojen osana ensimmäiseksi mukaan.

Gurko lähetti 24. 10. 1877 kaartinarmeijakuntansa sivustat eristämään paikan, oikean sivustan Pleveniä kohti Dolni Dubnikiin ja vasemman sivustan Sofiaa kohti Telisiin ryhtyen keskustassa olevilla päävoimillaan hyökkäämään Gorni Dubnikiin. Sitä puolusti noin 5 000 turkkilaista Ahmed Hifsi-pashan johdolla. Gurkon Gorni Dubnikissa olevaa oikeaa sivustaa, Kaartin tarkk'ampujaprikaatia, johon suomalaispataljoona kuului, komensi kenraali El-

lis. Se hyökkäsi idästä päin tien suunnassa reduttiin (itse kylä jäi pienen Vid-joen taakse pohjoiseen linnakkeesta). Suomalaispataljoona eteni heti tien eteläpuolella. Keskustaa, johon kuuluivat oikealla (siis suomalaispataljoonan naapurissa) Moskovan rykmentti, vasemmalla Henkikrenatöörit ja Kaartin pioneirit, komensi kenraali Ceddeler. Se hyökkäsi etelästä Tsirikovan kylän suunnasta pohjoista kohti. Vasenta sivustaa, johon kuuluivat vasemmalla Suomenmaalainen¹ ja oikealla Pavlovin kaartinrykmentti, komensi kenraali Rosenback. Se hyökkäsi lännestä päin tien suunnassa linnakkeeseen. Hyökkäys tapahtui siis U-kirjaimen muotoisessa muodostelmassa idästä, etelästä ja lännestä samalla kertaa. Pohjoisessa ja luoteessa, Wid-joen laaksossa (johon vasta aivan äskettäin on tehty suuri tekojärvi) liikkui vielä varmistustehävissä suuri venäläinen kasakkaosasto. Venäläisten 48 tykin vahvuinen tykistö oli jaettu tasan kolmen pääkaistan taakse.

Hyökkäys alkoi kello 6 aamulla, mutta pitkään aikaan se ei johdanut selvään menestykseen. Hyökkäysketjut juutuivat kaikkialla muutaman sadan metrin päässä turkkilaisten vallituksista avomaastossa ketjussa maaten käytyyn tulitaisteluun turkkilaisten kanssa. Näiden ja venäläisten taktiikassa oli selvä ero: turkkilaiset ampuivat minkä ehtivät epätarkkaa pikatulta, venäläiset taas vähän, mutta tarkkaan tähdättyä tulta, mielellään kokonaisina osastoina komennon mukaan. Niinpä suomalaispataljoonakaan ei koko päivän kestäneessä tulitaistelussa ampunut enempiä kuin 7 850 laukausta, siis noin 11 laukausta mieheen, keskimäärin keran tunnissa, mutta aina varmaan maaliin.

Toisella yrityksellä klo 10 aikaan aamupäivällä etelästä hyökänneet Kaartin krenatöörit onnistuivat valtaamaan tien eteläpuoli-

¹⁾ Tämä osasto oli nimetty Suomen mukaan, mutta siinä palveli pääasiassa venäläinen miehistö: termi tarkoitti siis vain »Suomessa palveleva rykmentti». Muuan sen suomalaissyntyinen pataljoonankomentaja, eversti Hjalmar Procopé, haavoittui kyllä Gorni Dubnikissa. — Suomalaispataljoona ei kuulunut siihen, vaan Kaartin tarkk'ampujaprikaatiin, ja hyökkäsi siis Gorni Dubnikissa päinvastaisesta suunnasta kuin »Suomenmaalainen rykmentti».

sen ns. pienen redutin, jolloin suomalaispataljoonakin pääsi tulittamaan tehokkaasti sivusta päin sieltä päävarustukseen pakenevia turkkilaisia. Puolen päivän aikaan yritetty yleishyökkäys päävarustukseen ei sen sijaan tuonut tulosta, koska sitä ei onnistuttu koordinoimaan samanaikaiseksi kaikilta suunnilta. Tällöin kaatui mm. »Suomenmaalaisten» komentaja kenraali Lavrov, jonka mukaan puistoaluetta nykyisin kutsutaan. Suomalaispataljoonakin menetti tässä hyökkäysyrityksessä suurimman osan kaatuneistaan ja haavoittuneistaan, lähes 50 miestä. Venäläisten tykistön käytössä oli myös vielä tottumattomuudesta johtuneita puutteita. Näin pienen linnakealueen, jossa oli tungokseen asti puolustajia, olisi luullut sellaisella tykistömäärällä voivan pehmittää, niin kuin sotaretken jatkuessa opittiinkin aina tekemään.

Sitkeästi Gurko kuitenkin valmisteli kolmatta yleisrynnäkköä, vaikka joukot olivat koko päivän syömättä ja juomatta maanneet vihollistulessa. Hyökkäys suoritettaisiin illan hämärtyessä. Kun venäläiset — joukossa suomalaispataljoona — sen alettua olivat päässeet jo vaarallisen lähelle vallituksia, turkkilaiset antautuivat lopullisen väkiryynnäköön ja täyden teurastuksen välttämiseksi. Erehdyksestä johtunut jälkikahakka syntyi vielä, mutta päivä lopui näin täyteen venäläisvoittoon: Pasha itse, 53 turkkilaista upseeria ja 2 235 terveenä säilynyttä miestä, siis noin puolet varuskunnasta, saatiin vangiksi. Gorni Dubnikin voitto oli maksanut venäläisille paljon: 807 venäläistä kaatunutta ja 2 480 haavoittunutta upseerit ja miehet mukaanluettuna. Vasta sen vaikutuksesta Plevenin saarto kuitenkin alkoi vaikuttaa täydellä teholla, kun suuren varuskunnan ja kaupungin koko huolto katkesi.

Suomalaispataljoonan tappiot, jotka sisältyivät ylläoleviin lukuihin, olivat 24 kaatunutta sekä 99 haavoittunutta upseeria ja miestä, kun koko pataljoonan vahvuus oli 955 henkeä. Vaikka yhden taistelupäivän tappiot, noin 13 % vahvuudesta, olivat kirvellevät, voi sanoa lopulta saavutetun komean voiton luoneen suomalaispataljoonaan vielä entistä paremman sotilashengen. Pataljoonan monien yksityisten jäsenten saamien kunniamerkkien lisäksi keisari palkitsi tavallaan koko pataljoonaa ylentämällä 4. 11.

pitämässään henkilökohtaisessa tarkastuksessa sen päällikön, eversti Georg Edvard Ramsayn, Semenovin kaartinrykmentin komentajaksi. Hän sai urheudesta kultamiekan, joka nykyään on Suomen Kansallismuseossa. V. 1880 Ramsay nimitettiin koko Suomen uuden sotaväen päälliköksi.

Tämä ja sitä seuraavat taistelut johtivat lopulta Plevenin antautumiseen joulukuun 10. päivänä 1877. — Jo sitä ennen kenraali Šuvalovin armeijaryhmä, johon Gurkon kaartinjoukot liitettiin, alkoivat etenemisensä valtatieä myöten Sofiaa kohti. Suomalaispataljoona seurasi mukana v.t. komentajansa everstiluutnantti Sundmanin johtamana. Taisteluun jouduttiin taas Pravetz-joella 22.—23. 11. 1877, missä turkkilaiset olivat miehittäneet jyrkät metsäiset kukkulat, joiden juurella tie kulki joenrantaa pitkin. Suomalaispataljoona kuului sitovaan osastoon, joka kävi tulitaistelua jokilinjan ylitse, kunnes venäläisten saarroitus toisena päivänä ehti vaikuttaa. Suomalaispataljoonan patruunankulutus oli 3 965 laukausta; se menetti haavoittuneina yhden upseerin (pataljoonan siirretyn vänrikki Brunoun, joka oli kunnostautunut ensimmäisessä Tonavan ylityksessä) ja kaksi miestä.

Pravetzistä Sofiaan päin marssittaessa tultiin nyt Balkan-vuoristoon. Orhanien kaupungin länsipuolella suomalaispataljoona ohjattiin 1. 12. Vratšešin kylään, jossa se jouluaattoon asti suoritti etuvartiopalvelusta kylästä länteen ja luoteeseen olevilla vuorilla joutuen joskus tulitaisteluunkin. Vartiopaikkaa alettiin jo päiväkäskyissä kutsua »Suomen vuoreksi», Finski Gora. Yksinkertaisen jouluaaton vietto Vratšešissa, kesken vuoriston ylityksen valmisteluja, on erityisesti jäänyt suomalaisten muistelmannkirjoittajien mieleen.

Kun hieman idempänä olevaa Araba Konakin solaa ei saatu suoralla hyökkäyksellä avatuksi, Venäjän johto päätti käyttää kierto-liikettä lännen kautta. Tähän vuoristopolkuja myöten tehtävään koukkausoperaatioon Vratšešista Tsurjakin kylään, jota kenraali Gurko johti, suomalaispataljoonakin osallistui.

Joulupäivänä alkoi vuoriston ylitys vaikeissa sää- ja muonitus-oloissa. Jokainen suomalainen koululapsi tuntee kansanlaulun, jos-

sa Suomen kaartista kerrotaan: »Paljon on kärsitty vilua ja nälkää Balkanin vuorilla taistellessa». Vaikka suomalaisten voi sanoa olleen tottuneita talviolosuhteisiin, vuorten nousu kukin mies kraanaattia kantaen, yöpyminen huipulla lumituiskussa ja lasku miltei liukumalla tykkeitä pidätellen tuli hyvin rasittavaksi. Se onnistui kuitenkin ja vuoden viimeisenä päivänä Gurkon venäläinen armeijakunta oli laajalla Sofian tasangolla Araba Konakin puolustajien takana. Vain nopea vetäytyminen pelasti nämä suuret turkkilaisosastot jäämästä kokonaan pussiin.

Tähän vaiheeseen kuuluu suomalaispataljoonan kolmas todellinen taistelu 1. 1. 1878 Dolni Komartšissa. Gurko yritti siellä lännestä itään hyökkäämällä katkaista Araba Konakista vetäytyvien tien, mutta tuli liian myöhään ja tapasi enää jälkijoukkoja. Suomalaispataljoona osallistui tämän komean kylän valtauksen päämaantien eteläpuolitse tapahtuneella hyökkäyksellä. Vaikka se sai tulta vastaansa ja itsekin ampui 850 laukausta, haavoittumisilta säästyttiin. Kylästä saatiin 120 vankia, osittain turkkilaisten haavoittuneita. Kylän bulgarialaiset asukkaat saapuivat pappinsa johdolla valtaajia tervehtimään. Kylään ei kuitenkaan saatu jäädä, sillä kaartin tarkk'ampujat heitettiin saman tien länteen Sofiaa kohti, kun taas 3. kaartindivisioona riensi turkkilaisten perään itään päin.

Neljäs suomalaispataljoonan taisteluista tapahtui Sofian porteilla Vrašdebnan kylässä jo seuraavana päivänä. Yömarssin avulla ja hyvää maantietä pitkin sinne saavuttiin iltapäivällä 2. 1. Kylän itäpuolella oli Isker-joen yli suuri, katoksella varustettu puusilta, joka oli vallattava huoltokuljetusten varmistamiseksi. Suomalaispataljoona osallistui usean tarkk'ampujapataljoonan rintamahyökkäykseen maantien eteläpuolella saavuttaen lopulta joen äyrään. Pataljoonan patruunakulutus neljän tunnin taistelussa oli 1 100 laukausta. Taistelun ratkaisi illaksi Preobrazenskin rykmentin kiertoliike vasemmalta: turkkilaiset sytyttivät sillan ja sen takana olevan kylän palamaan vetäytyessään Sofiaan. Suomalaispataljoonan nuorempien upseereiden aloitekyky heidän rientäessään miehineen sammuttamaan siltaa pelasti sen lähes käyttökun-

toisena venäläisille, mutta osa kylästä paloi ennen kuin sotaväki ehti sammutustyöhön.

Turkkilaiset ehtivät tyhjentää Sofian 4. 1. 1878 ennen venäläisten eri puolilta suunnitellun suurhyökkäyksen alkamista. Sofian valtauksella oli strategisesti huomattava merkitys, koska laajat läntiset alueet (Bosnia, Herzegovina, Montenegro ja Serbia), joista kapina muutamia vuosia aikaisemmin oli alkanut, siten vapautuivat turkkilaisten herruudesta. Muiden venäläisten joukko-osastojen kanssa Suomen kaarti saapui nyt soittokunta etunenässä Sofiaan, jossa sitä odotti neljän päivän ansaittu lepo hyvässä sisä-majoituksessa.

Tästä alkoi taas 9. 1. 1878 liikuntasota, jossa nopeasti edettiin itä-kaakkoon Filippopoliin (nyk. Plovdiviin) ja Konstantinopoliin kulkevaa ikivanhaa valtatieä myöten. Turkkilaisten pikainen vetäytyminen johtui siitä, että venäläiset olivat jo päässeet läpi lähes kaikista kulkukelpoisista Balkan-vuorten solista ja »tulvivat» nyt viidestä, kuudesta eri kohdasta valtatieä myöten vetäytyvien turkkilaisten oikeaan sivustaan. Vain marssinopeus ratkaisi. Turkkilaisten puolustautuminen oli pelkästään viivytyksluontoista Tatar Bazarskiin asti, jonne suomalaispataljoona — nyt uuden komentajansa eversti Viktor Procopén johdolla — marssi Porilaisten marssin kaikuessa 14. 1. Matkalla myös syksyllä Helsingistä lähetetyt talvivarusteet saavuttivat lopulta pataljoonan(!).

Siitä eteenpäin strateginen tilanne hieman muuttui. Valtatie, jota venäläiset etenivät, kulki Maritza-joen pohjoispuolta, mutta turkkilaisilla oli joen eteläpuolella käytettävissään rautatie, joka oleellisesti nopeutti heidän operaatioitaan ja varmisti heidän huoltonsa. Rautatien katkaiseminen tuli tärkeäksi. Kun turkkilaiset olivat polttaneet sillat, kenraali Šuvalov määräsi illalla 14. 1. jo pitkään marssineen suomalaispataljoonan sekä eräitä venäläisiä osastoja vielä kahlaamalla ylittämään Maritza-joen Adakiöin kylän kohdalla. Tätä talvipakkasella kovaa käskyä noudatettiin nurekumatta: eräät upseerit etunenässä pataljoonat kahlasivat joen yli etelärannalle ja löivät vauhdikkaasti siellä viivyttävät turkkilaiset. Voittoa mahdollisti myös jäisten vaatteiden sulatuksen Ada-

kiön taloissa, niin että suuremmilta sairastumisilta vältyttiin.

Tästä alkoi viimeinen suuri sotatoimi, johon suomalaispataljoona osallistui, kolmipäiväinen Filippopolin (nyk. Plovdivin) saartotaistelu. Em. rautatielinjalla, josta turkkilaiset vahvistusten saavuttua työnnettiin etelään ja itään, taisteltiin koko 15. 1. Pataljoona menetti siellä kaksi viimeistä haavoittunuttaan, jotka molemmat pian kuolivat. Suurien venäläisjoukkojen mukana suomalaispataljoona eteni 16. 1. rautatietä pitkin Kadakiön kautta Filippopolia kohti. Se joutui aseisiin rautatien eteläpuolella; suuret taistelut tapahtuivat silloin sivustoilla, jonne venäläisjoukkoja keskitettiin suoraan pohjoisesta. Belastitsan kylän luona osa suomalaisista vielä 17. 1. osallistui hyökkäykseen pehmeiden peltujen yli, jotka vaimensivat turkkilaisten kranaatintulen tehon. Filippopolin taistelussa suomalaispataljoonan ilmoitetaan ampuneen 925 laukausta. — Venäläisten komean voiton voi sanoa ratkaissees sodan.

Turkin nykyisen rajan puolella suomalaispataljoona ei joutunut enää kertaakaan taisteluihin, ainoastaan pitkille marsseille. Suuri Adrianopoli saavutettiin 28. 1. Siellä saatiin viikon tauko ja kuultiin San Stefanossa solmitusta välirauhasta. Tänne saapui myös kuukauden kestäneen matkan jälkeen Helsingistä lähetetty täydennysmiehistö, 119 täydennyskomppanian miestä. Konstantinopolin esikaupunkiin San Stefanoon saavuttiin 24. 2. Pataljoona harjoitteli paraatimarssia kentällä, joka nykyisin on osa Istanbulin lentokenttää. Siellä pidettiin suuri paraati lopullisen rauhan johdosta 3. 3. 1878.

Vielä eräs ja samalla kovin koettelemus Suomen kaartia odotti, ennen kuin se pääsi kotimatkalle. San Stefanossa se 17. 3. alkaen sai lavantautitartunnan läheisistä venäläisistä joukko-osastoista. Ainakin 150 kaartilasta sairastui. Täällä ja muualla pataljoonasta kuoli tauteihin yhteensä 59 henkeä. Klassinen tapaus: pahinta sodassa ei ollut vihollisen tuli vaan sotataudit.

Suomen Kaartin päällystöä Turkin sodassa.

The officers of the Finnish Guards Battalion during the Turkish War in 1877—1878.

4. komppanian miehiä keväällä 1878 lähellä San Stefanoa.

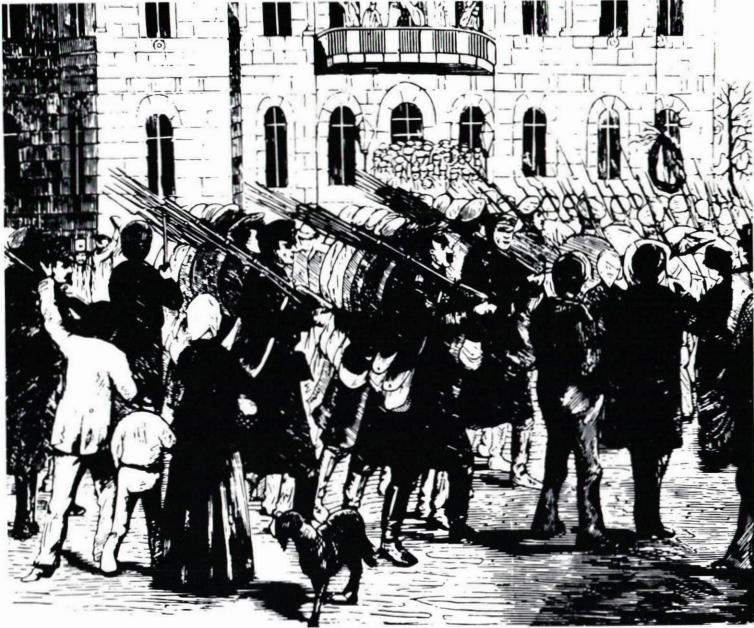
Men of the 4.th company in spring 1878 near San Stefano.

Sotaretken muisto

Suomen kaartin kotimatka tapahtui laivalla Konstantinopolista Odessaan (24. 4.—27. 4.) ja junalla Odessasta Pietariin (29. 4.—7. 5.). Suomen kaartin kotiuttaminen tapahtui hyvin varhain verrattuna muihin kaartinjoukkoihin, jotka palasivat Pietariin vasta syksyllä. Siinäkin voi nähdä keisarin ystävällisyyden osoituksen Suomelle, vaikka toisaalta myös sotilaallisia syitä: kun tähän aikaan pelättiin Englannin sodanjulistusta, oli hyvä, että Suomessakin oli taisteluun tottuneita joukkoja. Jo kotimatalla saatiin ilmoitus, että keisari Aleksanteri II oli korottanut Suomen kaartin »vanhan kaartin» arvoon: kunniaa tuli jopa odotettua runsaammin.

Pietarissa järjestetyssä juhlassa keisari itse taas tarkasti Suomen kaartin ja jakoi sille runsaasti kunniamerkkejä. Tässä näkyi sama piirre kuin koko sotaretkellä: keisarin, hänen veljensä ja poikansa suomalaispataljoonalle suoma huomio ylitti suuresti keskimäärän. Tähän on vain yksi selitys: tietoinen politiikka. Suomen kaarti oli pyrkinyt kunnostautumaan maansa puolesta keisarihuoneen silmissä, mutta tämäkin oli puolestaan pyrkinyt tekemään hyvän vaikutuksen suuriruhtinaskuntaan huomioimalla monin tavoin sen sotureita. Kaikesta päättäen molemmat puolet saavuttivat tavoitteensa!

Suomen kaartin kotiinpaluu Helsinkiin tapahtui 5. 5. 1878 (uutta lukua). Komeampia juhlia kuin Suomen kaarti silloin sai on vaikea ajatella. Se oli kunnialla täyttänyt velvollisuutensa Suomen edustusjoukkona ja maa myös osoitti kiittollisuuttaan. Lehdistö todisteli kilvan, mitä hyötyä maalle kaartin miehuullisuudesta oli ollut. »Suomella on syytä sanoa tuhannesta pojastaan, jotka ovat Venäjällä raataneet, kärsineet ja kaatuneet: hekin ovat työskennelleet Suomen ja sen vapauden puolesta», kirjoitti Morgonbladet 9. 5. 1878. »Kaikki katsoivat kaartin sotaan lähdön kalliiksi kansalliseksi velvollisuudeksi», tunnusti päivän Hufvudstadsbladet. Uusi Suometar lausui puolestaan: »Suomen kansa iloitsee soturienne kotiintulosta, sillä se tietää, että tämä vähäinen joukko on kun-

Suomen Kaarti palaa Helsinkiin Turkin sodasta 9. 5. 1878 ja marsii ylioppilastalon ohi.

The Finnish Guards Battalion returns Helsinki from the Turkish War on 9 May 1878.

niällä velvollisuutensa täyttänyt. Niille, jotka velvollisuutensa täyttäessään ovat sortuneet sotaan ja saaneet hautansa kaukana isänmaasta, lähettää tämä isänmaa hartaan siunauksensa.»

Eräänlaisena tilinpäätöksenä Suomen talonpoikaissäädyn vahva mies Agaton Meurman kirjoitti asiasta kolme vuotta myöhemmin: »Kaukana kodin rannoilta olivat Suomen miehet taistelleet, tosin ei isänmaan puolustukseksi, jos niin tahdotaan väittää. Mutta isänmaan pyhimpien etujen puolesta olivat täälläkin taistelleet ja henkensä heittäneet Suomen pojat.»

Kaartin kasarmin pihalla, Helsingissä (nykyisellä puolustusministeriön pihalla) paljastettiin 24. 10. 1881 komea graniittinen Gorni Dubnikin taistelun muistomerkki, joka oli aikaansaatu kansalaiskeräyksellä ja valtion tuella (piirtäjänä arkkitehti F. A. Sjöström). Samana syksynä Suomen kenraalikuvernööri, kreivi Adlerberg huolehti muistomerkin pystyttämisestä myös Gorni Dubnikiin, jossa taisteluun osaa ottanut luutnantti A. Ehrnrooth suoritti tämän kunniatehtävän. Helsingin muistomerkki oli tapana kukittaa taistelun muistopäivänä, ja vanhat kaartilaiset kokoontuivat päivän muistoa juhlimaan niin kauan kuin heitä oli elossa, lähes toiseen maailmansotaan saakka. Eryityisesti Suomen autonomian ajalla patsas oli suomalais-venäläisen aseveljeyden arvokas muistomerkki. Nytemmin sitä useammin muistavat bulgarialaiset maansa vapautumisen tärkeän vaiheen vuoksi. Siitä on tullut vapaan Suomen ja vapaan Bulgarian hyvien suhteiden kaunis symboli.

Suomelle oma asevelvollinen armeija

Euroopan suurten maiden siirryttyä 1870-luvun alussa yleiseen asevelvollisuuteen asia tuli Suomessakin ajankohtaiseksi, erityisesti sen jälkeen kun Venäjä omaksui tämän järjestelmän v. 1874. Jo ennakkokeskusteluissa muodostui kaksi mielipideryhmää. Suomalaisen (konservatiivisen) puolueen — jonka vallassa olivat talonpoikais- ja pappissäädyt — yhteiseen kansaan nojaavat johtajat puolustivat asevelvollisuutta sillä perusteella, että oma armeija, jos se perustetaan omien valtiopäivien päätöksellä, olisi Suomelle uusi autonomisen aseman todistus. Tasapuolisuuskin Venäjän suhteen vaati Suomelle omaa puolustuslaitosta: muutoin olisi pelättävissä, että venäläinen asevelvollisuus ulotetaan sinänsä Suomeen. Ruotsalainen (liberaalinen) puolue — joka hallitsi porvaris- ja aatelisäätynyä — taas osaksi kannatti värvättyjen joukkojen lisäämistä ja aluksi vastusteli asevelvollisuutta Suomen vanhoihin perustuslakeihin vedoten. Se pelkäsi lähinnä sitä, että asevelvol-

lisiä käytettäisiin Venäjän kaukaisilla rintamanosilla Suomelle vieraisiin tarkoituksiin.

Asevelvollisuuslaki tuli viralliseen käsittelyyn Suomen valtiopäivillä syksyllä 1877 Suomen kaartin parhaillaan taistellessa Bulgariassa. Neljän säädyn painetut pöytäkirjat osoittavat selvästi, että lain merkitys tajuttiin: vaikka asevelvollisuus selvästikin tuottaisi maalle uusia rasituksia, miesten antamisen lisäksi myös melkoisia taloudellisia menoja ja vaikka eräistä säätyjen vanhoista etuoikeuksista sen vuoksi jouduttiin luopumaan, se oli syytä ottaa vastaan.

Selvä enemmistö saatiinkin keskustelujen avulla kannattamaan lakia, joka sentään tulisi asteen keveämmäksi kuin Venäjällä voimassa ollut ja joka tapauksessa antaisi Suomelle oman erillisen sotaväen. — Valtiopäivien päätös saatiin monikuukautisen käsittelyn jälkeen valmiiksi 16. 1. 1878, aikana jolloin Suomen kaarti oli muiden kaartinjoukkojen mukana saapumassa nykyisen Turkin rajoille.

Suomen senaatti (hallitus) yritti omasta puolestaan tulkita lievimällä mahdollisella tavalla valtiopäivien lakiehdotukseen tekemiä huomautuksia, kunhan lain käsittelyjärjestys jäisi suomalaisen lainsäädäntöjärjestyksen mukaiseksi.

Venäjän mahtava sotaministeri Miljutin antoi laista lausuntonsa 28. 4. 1878. Suomen senaatti vastasi Miljutinin korjausesityksiin 13. 5. 1878, viikkoa Suomen kaartin Helsinkiin paluun juhlien jälkeen. Keisari vahvisti asevelvollisuuslain 18. 12. 1878 suomalaisten pyytämällä tavalla, siten että tietyt pykälät tulkittiin Suomen valtiopäivien tekemäksi perustuslaiksi. Tässä muodossa Suomen asevelvollisuuslaki juridisesti vahvisti eikä suinkaan vähentänyt Suomen autonomiaa.

Autonominen Suomi sai siten vähitellen oman 90 000 miehen jalkaväkiarmeijan (lyhytaikaisen koulutuksen saaneet reservit ja nostomiehet mukaan luettuna). Suomen uuden armeijan, jolta tosin puuttui tykistö ja erikoisaselajit, oma erillinen hallinto oli tietenkin Venäjän sotilaspiireille epämieluisa asia. Tämän suuren edun saavuttamiseen vaikutti ehkä eniten kevään 1878 suurpoliit-

tinen tilanne: Miljutinin kannalta oli eurooppalaisen suursodan uhatessa parempi suostua suomalaisten pikkutarkkoihinkin ehdotuksiin kuin jättää koko asia vielä lepäämään, sanoo asiaa tutkinut O. Seitkari (1951).

Todennäköisesti asiaan on kuitenkin taustatekijänä vaikuttanut myös Suomen kaartin juuri ansaitsema urhoollisuuden ja uskollisuuden maine. Venäjän taholla oli syytä ajatella, että Suomen muukin sotaväki toimisi tarvittaessa samoin. Niinpä suuriruhtinas Aleksanteri — myöhempi tsaari Aleksanteri III — lausui kaartin pataljoonan 50-vuotisjuhlien yhteydessä tarjoamallaan upseerilounaalla kesällä 1879, että hän oli vakuuttunut siitä, että tulevat suomalaiset asevelvolliset pataljoonat tulisivat palvelemaan häntä ja hänen seuraajiaan yhtä menestyksellisesti kuin Suomen kaarti. — Näin Suomi v. 1878 sai nimenomaan edellä kuvattujen luottamuksellisten suhteiden johdosta autonomiaansa kaunistamaan vielä uuden piirteen, oman armeijan, joka perustui yleiseen asevelvollisuuteen.

ARKISTOLÄHTEET

Valtionarkisto, Helsinki

1. Valtiosihteerinviraston arkisto.
VSV:n akti 1877 n:o 232: Krigsministeriets skrivelse angående Lifgardets 3. finska skarpskyttebataljons och dess reservkompaniets ställande på krigsfot. Juli 21. VSV:n akti 1878 n:o 139: Angående understöd åt afskedade underbefähl och manskap från finska Gardesbataljons reservkompani. Inkom 19. 9. 1878.
2. Kenraalikuvernöörin Suomen sotaväen esikunnan arkisto.
Sarja F.c. Salaiset aktit n:o 5/1877: Henkikaartin 3. tarkk'ampuja-pataljoonan asettaminen sotajalalle 1876—1877.
3. Fanny Forsmannin kokoelma.
Eversti Karl Johan Tujulinin (1834—1905) kirjeitä sisarelleen Fannylle ym. sukulaisille, mm. Turkin sodasta (osallistui majurina, Kalugan jalkaväkirykmentin I pataljoonan komentajana Plevenin valtauksen). Kirjeitä sieltä mm. 22. 9., 10. 10. ja 3. 12. 1877.
4. Warenin kokoelma.
Johan Warenin kirjeitä veljelleen Adiel Warenille Turkista syyskuussa 1878.

Sota-arkisto, Helsinki

1. Order Journal för Lifgardets 3. Finska Skarpskyttebataljon 1878 jan.—sept.
2. (Order) Från 30 November 1877 till 17 Mars 1878.
3. (Order) Från 17 Mars till 11 Maj 1878.
4. Livdardets 3 Finska Skarpskyttebataljons Dagrapport Journal 1. 1. 1878 — 8. 8. 1881. (M 57/17)
5. Dagrapport-journal för 2. kompaniet af Livgardets 3. Finska skarpskyttebataljon 1. 9. 1877 — 23. 6. 1885. (M 57/21)
6. Gardet. Värfnings bevis för 1860—1870-talen. (M 69/27)
7. Diverse handlingar angående Lifgardets 3. finska skarpskyttebataljons deltagande i kriget 1877—1878. Order, redogörelser m.m. (M 70/3)
8. Anteckningar från Fälttåget åren 1877—1878. Sota-arkiston Pikku-kokoelmat n:o 467.
9. Kertomus Henkivartiövän 3. Suomen Tarkk'ampujapataljoonan toiminnasta sotaretkellä turkkilaisia vastaan vuosina 1877—1878. Sota-arkiston pikkukokoelmat n:o 483. (Pataljoonan virallinen venäjänkielinen taistelukertomus.)
10. Väapeli S. A. Wallinin muistelmia palveluksestaan Suomen kaartissa sekä osallistumisestaan Turkin sotaan. Sota-arkiston pikkukokoelmat n:o 1310. (Käsinkirjoitettu yli 400 sivun vihko muistelmia.)
11. Väapeli Janne Jernvallin kirjeitä vaimolleen Turkin sodasta. Sota-arkiston pikkukokoelmat n:o 501. (Kirjeitä vaimolle ym., runoja.)

Sotamuseo, Helsinki

1. Luetteloita
 - Luettelo ylitse alapäälliköiden ja miehistön 2 ssa komppaniassa jotka ovat osaa ottaneet koko sota-ajan Wenäjän Turkin sotaan vuosina 1877—1878.
 - Luettelo ylitse Päälliköitä, Alapäälliköitä ja miehistöä 2 ssa Komppaniassa jotka ovat kaatuneet eli tulleet haavoitetuiksi Wenäjän—Turkin sotaretkellä vuosina 1877—1878.
 - Förteckning öfver befäl, underbefäl och manskap af 2 dra Kompaniet som stupat eller blifvit sårade under Rysk—Turkiska fälttåget åren 1877—1878.
2. Vuosina 1877—1878 kaartin reservikomppanian päällikkönä toimineelle kapteeni, sittemmin eversti Alexis Gahmbergille kuuluneita asiakirjoja.
 - A. Reservikomppanian toimintaan liittyviä asiakirjoja.
 - B. Kaartin sotänäyttämöllä olevan osan toimintaan liittyviä asiakirjoja.
3. Muita asiakirjoja
 - Turkin sotaan osallistuneille aliupseereille ja kaartilaisille (Grönquist, Jakobsson, Jernvall, Pakkanen, Quist ja Ranta) kuuluneita henkilökohtaisia asiakirjoja sekä Jernvallin Turkin sotaa tarkastelevia käsikirjoituksia.

— Kaartilainen Axel Saxbergin 9. 10. 1877 Bulgariasta neiti Amanda Lembergille Helsinkiin lähettämä kirje.

4. Useita kookkaita painettuja kuvasalkkuja venäläisiä sotaa koskevia piirroskuvia.

Kaikki nämä suomalaisetkin arkistolähteet ovat toistaiseksi lähes käytettävää Suomen kaartia koskevassa sotahistoriallisessa tutkimuksessa. — Sen lisäksi on todennäköistä, että Neuvostoliiton arkistoissa on lisää mm. koko Keisarin henkikaartia koskevia lähdesarjoja. Nämä ylempien portaiden lähteet valaisisivat luonnollisesti myös Suomen kaartin käyttöä ja asioita.

KIRJALLISUUS

1. Samanaikainen yleisesitys

Kuvaelmia sodasta Venäjän ja Turkin välillä paraiten lähteiden mukaan ja varustettuna suurella joukolla kuvia: muotokuvilla, tappelukuvilla, paikankuvilla sekä kartalla. Helsingissä 1878. 27x 22 cm, 94 sivua.

Plevenissä 23.—24. 11. 1977 pidetyn historioitsijakongressin julkaisu, johon tämän esityksen alkumuoto on kirjoitettu, tulee käsittelemään täydellisen katsauksen Bulgarian vapaussotaa koskevaan uuteen ulkopoliittiseen ja sotahistorialliseen tutkimukseen eri maissa.

2. Suomen kaartin jäsenten muistelmia

a) Teoksia

C. F. Wahlberg, Anteckningar från rysk—turkiska kriget 1877—1878. Från en härfärd i Turkiet 1877—1878. Helsingfors 1878. 228 sivua. Med kartor och träsnitt.

Janne Jernvall, Vääpeli Lemminkäisen päiväkirja. Suomen kaartin retkestä Konstantinopolin muurin edustalle. Helsinki 1881. 16:0. 309 sivua. (Uusi painos Helsinki 1899, 322 sivua.)

O. W. Fennander, Muistelmia Venäläis—Turkkilaisesta sodasta 1877—1879. Mikkelissä 1895, 141 sivua.

Akseli Lindfors, Tarkka-ampujan Päiväkirja. Muistelmia Venäläis—Turkkilaisesta sodasta. Vaasa 1883. 35 sivua. (Uusintapainos, Kauhajoki 1975.)

A. W. L(indgren), Kertomuksia sodasta Venäjän ja Turkin välillä 1877—78. Hämeenlinnassa 1878. 16:0, 132 sivua. (Sisältää s. 90—91 Gorni Dubnikissa kaatuneiden suomalaisten ainoan julkaistun luettelon.)

W. P(alander), Muistelmia viimeisestä Venäjän ja Turkin sodasta. W. P-rin päiväkirja-muistelmien ja muiden hyväksytyjen lähteitten mukaan kokoillut Arvo L.-nd. Pori 1881. 121 sivua.

b) Artikkeleita sotilaallisessa aikakauskirjassa „Lukemisia Suomen sotamiehille”. (Samat myös ruotsalaisessa painoksessa).

Jakob Ahomäki, Suomen kaartin joulun vietto Balkan-vuoristossa v. 1877. 1889, 3 s. 11—18.

Jakob Ahomäki, Suomen kaartin osanotto Balkanvuorten eteläpuolella 31 p. jouluk. ja 1. ja 2. p. tammik. syntyneissä taisteluissa

venäläis-turkkilaisen sodan aikana vv. 1877—78. 1899, 4 s. 38—45.
 Jakob Ahomäki, Suomen kaartin lopullinen marssiretki ja rauha venäläis-turkkilaissodan aikana vv. 1877—78. 1890, 1 s. 26—46.
 Jakob Ahomäki, Suomen kaartin lähtö kotimatkalta Turkinmaalta viime venäläis-turkkilaisen sodan aikana vv. 1877—78. 1890, 5 s. 230—244.
 Jakob Ahomäki, Sofiaan tulo ja kolmipäiväinen taistelu Filippopolin luona viime venäläis-turkkilaisen sodan aikana vv. 1877—1878. 1891, 6—7 s. 351—373.
 Jakob Ahomäki, Älä jää pois joukosta / = sairastuneista / 1894, 3 s. 73—97.
 J. Jernvall, Suomen kaarti Gornyi Dubniakin tappelussa. 1888, 3 s. 1—16.
 J. Jernvall, Suomen kaarti Pravetzin tappelussa. 1889 3, s. 1—10.
 J. Jernvall, Suomen kaartin tulo keisarilliseen sotakortteeriin Gornyi Studenissa. 1890, 5 s. 211—216.
 F. H. Kulta, Suomen kaartin sotaretkestä 1877—1878. 1898, 1—2 s. 1—10. (Haavoittui jo Gorni Dubnikissa.)
 Matti Kuula, Henkivartijan muistelmia. 1897, 5 s. 149—168.
 V. Procopé, Muistelma-aarteestani. 1888, 1 s. 10—16. (Suomalaispataljoonan jälkimmäisen komentajan muistelmia.)
 G. Ranta, Muistelmia Tonavan toiselta puolelta sota-ajoilta Venäjän ja Turkin välillä vuosina 1877—78. 1890, 7 s. 293—321.
 G. R(anta), Erään sotilaan yönvietto Balkanin vuorten korkeimmalla kukkulalla. 1892, 7 s. 247—254.

c) Artikkeleita aikakauslehdissä

Kenraali G. Ramsayn muistelmat. Historiallinen Aikakauskirja 1932. (Suomalaispataljoonan ensimmäisen komentajan lyhyt muistelmä.)

d) Nuottijulkaisu

Gornyi Dubniak Marsch för Piano, komponerad av A. Leander. Finska Gardets Kommandör friherre G. Ramsay vördnadsfullt tillägnet. Helsingfors 1878.

3. Suomalaisia osanottajamuistelmia muista venäläisistä joukko-osastoista

A. von Alfthan, Från Jassy till Konstantinopel. Anteckningar från Turkiska fälttåget 1877—78. Helsingfors 1879, 205 sivua.
 Krook, Hjalmar, Överstarna Karl Krook och E. Aminoff vid Schipka den 8—10 januari 1878. Historisk Tidskrift för Finland 1920, s. 77—83.
 Hugo Schulman, Minnen från fälttåget i Turkiet åren 1877—1878. Borgå 1955. 177 sivua.
 G. Sgb (Synnenberg?), Gorni—Bugarovans tappelu joulukuun 20 päivänä v. 1877. Lukemisia Suomen Sotilaille 1889, II, s. 35—41.
 J(oan) I. Warén, Upseerin muistelmia sotaretkeltä v. 1877—78—79. Kuopio 1895. 12:0, 98 ja 79 sivua.
 Magnus Ehrnrooth, Casimir Ehrnrooth. Kolmen Aleksanterin — kahden tsaarin ja yhden ruhtinaan — uskollinen palvelija. Keuruu 1967. 456 sivua. (Myös ruotsiksi.)
4. Historiallisia tutkimuksia

- G. A. Gripenberg, *Finska Gardet I—II*. Helsingfors 1905, 273 sivua.
- Tapio Hiisivaara, »Tuhannempaa verran poikia läksi...» Suomen kaarti Balkanin sodassa 1877—1878. Porvoo 1968. 230 sivua.
- P. Huhtala, Suomen valkoinen kaarti. Helsinki 1935. 190 sivua.
- Erkki Kansanaho, Punainen Risti ja Turkin sota. Suomen Punaisen Ristin syntyvaiheita. Historiallinen Aikakauskirja 1965 s. 193—207. Summary 1 s.
- Agaton Meurman, Suomen kaarti Turkin sodassa vv. 1877—1878. Kansanvalistusseuran kalenteri 1883 s. 57—76.
- A. Petramaa, Suomen kaarti Bulgarian vapaussodassa. Bulgarian näkymiä. Julkaisija Suomi—Bulgaria Seura. Helsinki (1957). 32 sivua.
- Gunnar Rosén, Sata sodan ja rauhan vuotta. Suomen Punainen Risti 1877—1977. Helsinki 1977. 537 sivua.
- O. Seitkari, Vuoden 1878 asevelvollisuuslain syntyvaiheet. Suomen sotilasorganisaatio- ja asevelvollisuuskysymys 1860- ja 70-luvulla. Historiallisia tutkimuksia XXXVI. Helsinki 1951. 415 sivua. Deutsches Referat.
- Hugo Schulman och Sigurd Nordenstreng, *Finska kadettkårens elever och tjänstemän*. Biografiska anteckningar 1812—1912. Helsingfors 1912. 681 sivua. Kuvitettu.
- V. H. Schwindt, *Biografiska anteckningar öfver Lifgardets 3:e Finska skapskyttebataljon*. Helsingfors 1912. 160+14 sivua.
- J. E. O. Screen, *The Entry of Finnish Officers into Russian military Service 1809—1917*. University of London 1976. (Englantilainen tohtorinväitöskirja Venäjällä palvelleista suomalaisupseereista. *Monistea-suinen*, 4:0, 338 sivua.)

VALOKUVAT JA KARTTAPIIRROS: Sotamuseo

Summary

THE FINNISH GUARD IN THE BULGARIAN WAR OF INDEPENDENCE 1877—1878

100 years ago the peoples of the Balkans endeavoured — even through rebellion — to free themselves from Turkish rule, under which they had been for centuries. The struggle concerned both right of national self-determination and free religion; the Bulgars, the Serbians and other Slavonic peoples in the area were Greek orthodox and not Muslims. In high politics the Russian Empire took these language relatives and brothers of faith under her protection. As the negotiations came to nothing the Russo—Turkish war broke out in the summer 1877.

In this war the Finnish press and public opinion firmly supported the Russian actions which were presented as defending christianity against reatherdom. In the discussion the disparities of faith between the Lutherans and the Orthodox were forgotten deliberately. Solidarity to the mother country showed for instance in the money gift from the Finnish state to the Russian Red Cross and in the dispatch of a Finnish Red Cross ambulance to the Caucasian front.

As the warfare during the summer of 1877 did not proceed as the Russians had hoped the tiny enlisted Finnish Guard — about 1 000 men — was sent to the front in the autumn together with the other Russian Guards. The Finns saw the Guard off in a grand style: it was generally thought that the Guard would be a distinguished representative of its country and it would bear witness of Finland's loyalty and military fitness.

Modern railway transport carried the Guard swiftly to Rumania, where it crossed the Danube over the wellknown Sistova pioneer bridges and arrived on foot to the Pleven (earlier Plevna) siege battles which were the biggest and most decisive during the war. In addition to the Finnish Guard a large number of Finnish officers obviously more than one hundred, took part in the Turkish war serving with almost every Russian regiment in all ranks. In those days those who wanted to enter a military career — after having studied at Hamina Cadet Scool or the various Russian Cadet Scool — used to serve with Russian regiments all over the vast empire. The most famous of them is perhaps colonel Rosenbom, the Finnish commander of the Archangelsk Regiment, who fell in the first battle of Pleven. No less than two memorials were erected there in his honour.

The greatest battle of the Finnish Guard Battalion took place at Gornyi Dubnik 24 October 1877. The Russian Guard Army Corps, commanded by general Gurko, cut off the Turkish Pleven-Sofia supply route, which was essential for the defence of Pleven. The village is situated on a large plain; the folk song mentions the walls of Gorni Dubnik, but they were only hastily dug Turkish Fortifications. The battle lasted the whole day and The Russian troops had to stay in firing line under enemy fire until nightfall, when the Turks surrendered, fatally threatened as they were by a Russian assault. The Russians had heavy casualties — more than 800 killed of which 24 were Finnish — but they gained a decisive victory. Pleven surrendered exhausted by hunger 12 December 1877. On the Gornyi Dubnik battlefield a memorial for the Finnish battalion was erected as early as 1881 as for the other Russian regiments. Today the place, which is being enlarged into an impressive tomb of heroes, is called Lavrov Park. Lavrov was a Russian general, who fell in the battle commanding a »Finlandish regiment', i.e. a regiment totally Russian but located in Finland during peace time. It contained no Finnish battalions.

A very harsh experience for the Finnish battalion was the crossing of the Balkan mountains after Christmas during which the battalion had to endure cold and hunger, which are remembered in folksongs. On the Sofia plains the battalion participate in several smaller battles but with light losses. After a short rest in Sofiaä the Bulgarian capital, the Finnish Guard took part in long rapid marches and pursuit battles on the main road to Constantinople. The worst plague were the epidemics, which were raging in the Russian army, which was located in the northern suburbs of Constantinople. The Finnish Guard lost immediately after the peace about. 60 men here in San Stefano, the number exceeding those who had fallen in action.

The honour, which Czar Alexander II, his brother and son awarded the Finnish battalion by far exceeded the average. The unit was often inspected, the men were awarded and the entire troop was raised to the rank of »Old Guard». It was also repatriated at an early stage. There can be only one explanation: a deliberate policy. The battalion tried to distinguish itself in the eyes of the emperor, and he tried to do so in return. Both seem to have gained their aim. An example of the mutual respect which the Finnish Guard confirmed, was the fact that Finland got her own conscription army based on her constitution by a law of 1878. The confidential relations promoted the Finnish autonomy.